

بررسی ملاحظات سیاسی - امنیتی - دفاعی آمایش سرزمین با استفاده از مدل

SWOT

(مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد)^۱

عباس علی پور^۲، مصطفی هاشمی^۳، حسین فرهادی خواه^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۳/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۶/۲۷

از صفحه ۱ تا ۲۸

بزهشنامه جغرافیای نظامی

سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵

چکیده

ملاحظات سیاسی - امنیتی - دفاعی از جمله مقوله‌هایی است که در طرح و برنامه‌ریزی‌های کلان کمتر به آن توجه شده است. علاوه بر آن آگاهی از وضعیت کنونی برای هر نوع برنامه‌ریزی دقیق برای توسعه و پیشرفت مناطق به‌ویژه در استان‌های کمتر توسعه‌یافته ضروری می‌باشد. در همین راستا موضوع پژوهش حاضر بررسی ملاحظات سیاسی، امنیتی و دفاعی استان کهگیلویه و بویراحمد می‌باشد. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بوده که برای جمع‌آوری داده‌ها از روش اسنادی و میدانی (پرسشنامه) استفاده شده است. حجم نمونه نیز ۴۰ نفر از کارشناسان و مسئولان مربوطه استان می‌باشد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز مدل SWOT بوده است. ملاحظات سیاسی، امنیتی و دفاعی استان در قالب ۴ بخش سیاسی - امنیتی، فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی و طبیعی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که وجود منابع زیر زمین فراوان، شرایط اقلیمی، ظرفیت بالای گردشگری به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌های مثبت استان و بیکاری، کمبود سرمایه‌گذاری و تأثیر گردوغبار غرب کشور بر برخی شهرستان‌ها از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های منفی استان می‌باشند. همچنین، نتایج پژوهش نشان داد در بین راهبردهای چهارگانه استان باید راهبرد رقابتی (تهاجمی) مدنظر مسئولان در برنامه‌ریزی‌ها باشد.

کلید واژه‌ها: ملاحظات سیاسی، ملاحظات امنیتی - دفاعی، SWOT، کهگیلویه و بویراحمد.

۱- این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی با همین عنوان در مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی دانا می‌باشد.

۲- عضو هیئت علمی دانشگاه امام جماع امام حسین(ع)، aivan31@yahoo.com

۳- دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران، m.hashemi206@gmail.com

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران. (نویسنده مسئول). farahdikhah@yahoo.com

مقدمه

طبقه‌بندی فعالیت‌های انسان در یک نگاه کلی شامل فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و نظامی است. طبیعتاً فعالیت‌های گوناگون و پیچیده انسان در فضای جغرافیایی نیازمند بسترسازی شایسته به‌منظور دستیابی به حد بیشینه بهره‌وری است. بر این اساس، آمایش سرزمین ارتباط میان انسان، فضا و فعالیت‌های انسان را نظم می‌دهد (آسایش، ۱۳۷۵: ۲۹). اصطلاح «آمایش سرزمین» از ریشه آمودن به‌معنای آباد کردن گرفته شده است (معین، ۱۳۷۱: ۹۱). به عبارتی، آمایش سرزمین برنامه‌ای بلندمدت برای سازماندهی بهینه زندگی انسان و فعالیت‌های او در فضای جغرافیایی است و یکی از اسناد پایه نیل به توسعه پایدار و دربرگیرنده مجموعه اهداف، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی است که توسط بخش دولتی، خصوصی و تعاونی در ابعاد مختلف طبیعی، انسانی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی مطابق با جهت‌گیری‌های کلان ملی انجام می‌گیرد (مطالعات آمایش استان زنجان، ۱۳۸۹). آمایش سرزمین دارای دو بعد توسعه‌ای و دفاعی می‌باشد. نظر به اهمیت و جایگاه ویژه بخش دفاع، ضروری است که ابتدا بعد دفاعی آمایش سرزمینی مورد نظر قرار گیرد (پورموسی، ۱۳۸۶: ۸). تا کنون در طرح‌های آمایش به ملاحظات دفاعی - امنیتی کم‌تر توجه شده و از آرایه طرح‌ها و راهکارهایی برای دفاع سرزمینی و حفاظت از استقرارگاه‌های نظامی، مراکز و تأسیسات حیاتی، حساس و مهم در مقابل تهدیدات و حملات نظامی غفلت شده است (رزاقانی و احمدی، ۱۳۹۰: ۱۴۰).

امروزه در سطوح مختلف برنامه‌ریزی اعم از ملی، منطقه‌ای و محلی، که به‌منظور توسعه صورت می‌گیرد، موانع توسعه را نیز با دقت و توجه بیشتری مورد بررسی قرار می‌دهند. از جمله این موانع، که در برنامه‌ریزی فضایی و آمایش سرزمین در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای (استانی) و محلی در کشورهای مختلف جهان مورد توجه قرار گرفته است، مسائل و ملاحظات مربوط به تأمین دفاع و امنیت به‌منظور فراهم کردن بستر امن برای توسعه است (مرکز ملی آمایش سرزمین، ۱۳۸۳). آمایش سرزمین دارای ابعاد ارزشی، سیاسی، علمی، هنری و دفاعی - امنیتی است. یکی از مهم‌ترین ابعاد و

ملاحظات آمایش سرزمین بعد دفاعی- امنیتی آن است. تاکنون در طرح‌های مختلف آمایش دیدگاه‌ها عمدتاً بر امر توسعه تأکید داشته و به ملاحظات دفاعی- امنیتی جهت دفاع سرزمینی و حفاظت از مراکز جمعیتی، تأسیسات و امکانات حساس و حیاتی توجه نشده است. رعایت ملاحظات دفاعی و امنیتی در طرح‌های آمایشی تابع متغیرهای متعددی است که باید در این‌گونه طرح‌ها مورد توجه قرار گیرند. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد نظر، نوع و سطح تهدیدات نظامی و امنیتی متوجه این منطقه، راهکارها و طرح‌های پدافند غیرعامل متناسب با نوع تهدیدات و شرایط خاص منطقه مهم‌ترین این متغیرها هستند (رزقانی و اعظمی، ۱۳۸۹: ۷۱).

تجربه هشت سال دفاع مقدس نشان داده که بدون در نظر گرفتن ملاحظات دفاعی- امنیتی هرگونه آمایش فضایی جمعیت و فعالیت در واحد ملی فاقد اثربخشی معنادار در شرایط بحرانی به‌ویژه وقوع جنگ و سایر آسیب‌های امنیتی خواهد بود. مسلماً روند توسعه پایدار هر کشوری و هر سرزمینی در معرض انواع تهدیدات و خطرات قرار می‌گیرد که حرکت توسعه در آن کشور و یا سرزمین را دچار اختلال، ناهماهنگی، مشکلات و بحران‌هایی می‌سازد. بنابراین، چنین موانع و تهدیدهایی را باید شناخت و نسبت به رفع مخاطرات و یا کاهش آنها اقدام کرد (پورموسی، ۱۳۸۶: ۲۱).

بیان مسئله

امنیت بنیادی‌ترین نیاز هر جامعه و مهم‌ترین عامل دوام زندگی اجتماعی است. هر کشور محیط امنیتی خود را در عرصه جهانی، منطقه‌ای و داخلی براساس اهداف، منافع، ارزش‌های اساسی و میزان قدرت آن تعریف می‌نماید. درک صحیح از محیط امنیتی و ساختار قدرت و رقابت موجود در آن بیشترین تأثیر را بر شکل سیاست‌های امنیتی هر کشور دارد و این ذهنیت‌ها و رویکردها نسبت به مباحث امنیتی در تصمیم‌سازی و عملکرد نظام سیاسی و تدوین استراتژی امنیت ملی مؤثر است (مجموعه مقالات دومین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، ۱۳۸۴: ۴۵). آمایش سرزمینی از جمله روش‌هایی است که دولت‌ها برای رسیدن به وضعیت امن‌تر و کاهش آسیب‌پذیری‌ها در صورت وقوع حملات احتمالی استفاده از آن را در دستور کار خود قرار داده‌اند (پورموسی، ۱۳۸۶: ۱).

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

یکی از مهم‌ترین ابعاد و ملاحظات آمایش سرزمین بعد دفاعی-امنیتی آن است. زیرا ضرورت‌های دفاع نظامی و غیرنظامی مسائلی هستند که در جهان کنونی کلیه ابعاد زندگی را دربرمی‌گیرند و تنها به ایجاد فعالیت و اسکان در مناطق استراتژیک محدود نمی‌شوند (مومنی، ۱۳۸۱: ۱۰). بنابراین براساس ماده ۱ مصوبه هیئت وزیران در جلسه ۱۳۸۳/۸/۶ و بنا به پیشنهاد شماره ۱۰۱/۱۳۴۱۰۸ به تاریخ ۱۳۸۳/۷/۲۵ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران «ملاحظات امنیتی و دفاعی، وحدت و یکپارچگی سرزمین و تعادل منطقه‌ای» از مهم‌ترین اصول مصوب آمایش سرزمین می‌باشد (www.dastour.ir). باتوجه به مطالب ارائه شده و ضرورت پرداختن به ملاحظات امنیتی و دفاعی هدف این پژوهش تبیین ملاحظات دفاعی-امنیتی آمایش سرزمین استان کهگیلویه و بویراحمد است.

مبانی نظری

آمایش سرزمین: برنامه‌ریزی فضایی یا آمایش سرزمین به آن دسته از برنامه‌ریزی‌ها گفته می‌شود که به‌نحوی ناظر بر عمران، حفاظت فضا یا سرزمین (سرزمین معادل یک کشور، یک منطقه و یا حتی اخیراً یک قاره می‌باشد) هستند. برخورد با این‌گونه برنامه‌ریزی‌ها در عرصه جهان و نه حتی در ایران یکسان نبوده است. برخی از آنها به مباحث اقتصادی و اجتماعی مناطق و نواحی تأکید می‌ورزند و برخی دیگر بیشتر به مسائل کالبدی و زیست‌محیطی سرزمین می‌پردازند (توفیق، ۱۳۸۴: ۱).

دفاع: هرگونه اقدامی است که فضای توسعه استان را در برابر انواع تهدیدات داخلی و خارجی قابل دفاع سازد. گرچه این معنی و مفهوم منحصر به دفاع نظامی نیست اما دفاع نظامی عمده‌ترین انواع دفاع در برابر خطرات و تهدیدات متوجه توسعه به حساب می‌آید. دفاع بر دو نوع است: یا عامل که توسط نیروهای انتظامی صورت می‌گیرد و یا غیرعامل که با تدابیری مانند تدابیر پدافند غیرعامل و دفاع مدنی به‌منظور مقابله با تهدیدات احتمالی و کاهش خطرات بالقوه صورت می‌گیرد. پدافند غیرعامل ممکن است به‌صورت طراحی فضاهای قابل دفاع و یا در نظر گرفتن تدابیری است که آسیب‌پذیری فضاهای توسعه استان را در برابر تهدیدات کاهش می‌دهد (مرکز ملی آمایش سرزمین، ۱۳۸۳).

امنیت پایدار: طرح مفهوم امنیت پایدار متضمن یک مفهوم نو در مباحث امنیتی است (عباسزاده و کرمی، ۱۳۹۰: ۳۲). پایداری مفهوم تازه‌ای است که به‌ویژه در روند تحولات جهانی در سه دهه گذشته و بر اثر بیم‌ها و امیدهای نو طرح‌شده و گسترش‌یافته و با اقبال روبه‌رو شده است. امنیت پایدار مستلزم توجه به تمامی وجوه امنیت است. به سبب ظرفیت‌های گردآمده در امنیت پایدار با وجود پیشینه کوتاه آن این مفهوم در پهنه‌های گوناگون به‌ویژه در موضوع توسعه در سطح جهان و در محافل گوناگون بسیار مورد توجه قرار گرفته است. پایداری و مفاهیم ترکیبی آن مانند امنیت پایدار ناظر بر درک جامعی است که بر پایه آن به همه عوامل مؤثر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی در کنار یکدیگر و در تعامل با یکدیگر توجه می‌شود (نصیری، ۱۳۸۴: ۸۲).

رابطه آمایش سرزمین و توسعه و امنیت: آمایش سرزمین و طرح‌های منطقه‌ای همواره براساس دو مفهوم اصلی دفاع و توسعه شکل می‌گیرد و در تنظیم روابط انسان، فضا و فعالیت‌های انسان به منظور بهره‌برداری منطقی از تمام امکانات برای بهبود وضعیت مادی، معنوی و اجتماعی براساس ارزش‌های اعتقادی، دانش و تجربه اقدام می‌نمایند. کشورهایی که آثار جنگ و خرابی و خسارت ناشی از آن را دیده‌اند توجه ویژه‌ای به راهبردهای دفاعی برای حفاظت از سرمایه‌های ملی، منافع حیاتی و پایداری ملی داشته و جایگاه برجسته‌ای برای آن قائل شده‌اند (مدیری و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۴). این نکته نیز قابل ذکر است که بالارفتن سطح توسعه در یک منطقه (یا کشور) می‌تواند باعث افزایش امنیت در آن مکان شود. ارتقای سطح توسعه در یک منطقه نیز جز با برنامه آمایش سرزمین امکان‌پذیر نمی‌باشد. بنابراین با اجرای برنامه آمایش سرزمین در یک منطقه ضمن بالارفتن سطح توسعه یافتگی آن میزان امنیت آن نیز بالا خواهد رفت.

خطر: خطر هنگامی تحقق می‌یابد که دایره تهدیدات بر دایره آسیب‌پذیری به صورت جزئی یا کلی منطبق شود. در این مفهوم و در برنامه‌ریزی آمایش استان اگر به تهدیدات توجه نشود و یا آسیب‌پذیری‌های توسعه فضای استان مورد مطالعه و شناسایی قرارنگیرند ممکن است تهدیدات متوجه نقاط آسیب‌پذیر فضاهای توسعه استان شود و روند توسعه آن را با خطر و خسارت مواجه سازد. این خطر ممکن است ایجاد ناامنی کرده و فرایند توسعه استان را دچار اختلال سازد.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

تهدیدهای اقتصادی استان: شامل تهدیدهایی می‌شود که به هر نوعی به اقتصاد استان آسیب می‌رسانند. این تهدیدات ماهیتی اقتصادی دارند مانند ضعف فناوری، ناتوانی در رقابت در بازارهای داخلی و خارجی، خروج سرمایه و مانند آن است. تهدیدهای تروریستی که متوجه مراکز اقتصادی می‌شود مانند احتمال حمله یا بمب‌گذاری در مراکز اقتصادی مانند پالایشگاه‌ها و یا بندر و... به‌عنوان تهدیدات امنیتی تلقی می‌شود.

تهدیدهای اجتماعی: جوامع در حال گذر جوامعی هستند که به‌دلیل تغییرات متنوع و متعدد معمولاً با تضادهای مختلفی در زیرساخت‌ها و زیرساخت‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی مواجهند. عدم تطابق و رشد ناهماهنگ عناصر مادی و غیرمادی فرهنگ در این جوامع موانع و مشکلاتی را در سازگاری اجتماعی به وجود آورده است. در چنین جوامعی افراد به سختی و به زحمت می‌توانند خود را با محیط سازگار و با تغییرات و دگرگونی‌های تازه و سریع همراه کنند. لذا، از این حیث دارای تداخل‌های فرهنگی، بی‌هنجاری و ناهنجاری کشاکش‌های مختلف اجتماعی، از خود بیگانگی و در سطح وسیع‌تر بی‌سازمانی و ازهم‌گسیختگی اجتماعی هستند. این بی‌نظمی‌ها و بی‌سازمانی‌های منجر به عدم تعادل و ثبات اجتماعی در مقاطع مختلف زمانی، افزایش آسیب‌پذیری‌ها و تحمیل بحران‌های مختلف اجتماعی شده است که در صورت عدم توجه و برنامه‌های صحیح می‌تواند نه‌تنها امنیت ملی - اجتماعی که امنیت وجودی و هستی‌شناختی آنها را با تهدیدی جدی مواجه کند (یزدانی و صادقی، ۱۳۸۹: ۵۵).

تهدیدهای اجتماعی را می‌توان در دو سطح داخلی و بین‌المللی مورد بررسی قرارداد. تهدیدهای داخلی از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است. در واقع میزان توسعه قدرت نظام می‌تواند در کاهش انحرافات اجتماعی نقش تعیین‌کننده داشته باشد. ایران از جمله کشورهای در حال توسعه و در حال گذار است که همواره آسیب‌ها و تهدیدهایی از قبیل بیکاری، بحران هویت، فرسایش سرمایه‌گذاری اجتماعی، خودکشی، افزایش جرایم جنسی، دختران فراری، کودکان خیابانی و کار، فرار مغزها، فقر، شکاف طبقاتی، نابرابری و بی‌عدالتی اجتماعی، فساد مالی و اداری، رشوه و ارتشا، قاچاق انسان، خشونت علیه زنان، طلاق، اعتیاد، تمایز نسلی، مهاجرت روستا به شهر، حاشیه‌نشینی و... امنیت ملی را ممکن است به خطر بیندازند (میوند، ۱۳۸۵: ۲).

تهدیدهای فرهنگی: شامل تهدیدهایی است که در تضاد با فرهنگ ملی و وحدت فرهنگی کشور عمل کند. ترویج تفکرات تروریستی، افکار واگرایانه و گرایش‌های ضدتوسعه‌ای و یا تفکراتی که بخشی از جامعه به دلایلی اعم از قومی، مذهبی یا جنسی از روند توسعه و مشارکت در آن بازدارد. تبعیض نسبت به قوم، مذهب یا زنان می‌تواند جزو این تهدیدات به حساب آید (مرکز ملی آمایش سرزمین، ۱۳۸۳).

تهدیدهای سیاسی: تهدیدهای سیاسی با گزاره‌های متفاوت از فضای اجتماعی تعریف و تشخیص داده می‌شود. یک پدیده سیاسی ترکیبی از تهدیدها و فرصت‌ها هستند. یعنی یک پدیده اجتماعی در مقتضیات زمانی و مکانی ممکن است تحول پیدا کرده و به صورت فرصت و یا تهدید تجلی نماید. بر این اساس هر پدیده سیاسی در ابتدا به صورت پدیده اجتماعی است که ممکن است به صورت امنیتی یا غیرامنیتی ظهور نماید که فرایند امنیتی‌شدن آن به نگرش دست‌اندرکاران بستگی دارد. چه بسا حساسیت بیش‌ازحد بر روی یک پدیده آن را یک تهدید جدی تلقی نماید و مدیریت صحیح مدیران نیز می‌تواند یک پدیده را به حوزه غیرامنیتی هدایت نموده و آن را به فرصت تبدیل نماید (افتخاری، ۱۳۸۵: ۵-۳۰). منظور از تهدید سیاسی هر تهدیدی است که بدون در نظر گرفتن منبع آن امنیت ملی کشورها را از لحاظ سیاسی با خطر مواجه می‌سازد. تهدید مخاطره‌های مهم برای بازیگران سیاسی است که شناخت موضوعات مرتبط با آن نقش مهمی در اداره حکومت دارد (رفعتی و ملکی، ۱۳۹۲: ۱).

تهدیدات نظامی: تهدیدهای نظامی شامل تهدیدهایی است که به‌طور عمده به وسیله دشمن خارجی با استفاده از ابزار و آلات نظامی متوجه منطقه مورد نظر می‌شود.

کارشناسان مربوطه حمله نظامی و بمباران مراکز مهم نظامی، اقتصادی، جمعیتی و زیرساخت‌های حیاتی و حساس شهرها را بارزترین مصادیق تهدیدهای نظامی دانسته‌اند (افتخاری، ۱۳۸۳: ۵۷).

پیشینه پژوهش

امجد سیفی لاله (۱۳۹۴) در پایان‌نامه خود با عنوان «آمایش سرزمین در استان کردستان با رویکرد دفاعی» با استفاده از روش دوگانه توصیفی-تحلیلی به این نتیجه رسید که هر دولتی که بخواهد در داخل کشور امنیت برقرار کرده و شرایط و امکانات سازندگی را

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

فراهم کند باید از مرزهای مطمئن و امن برخوردار باشد. استان کردستان به دلیل قرارگیری در مرز و دوربودن از مرکز کشور از شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مطلوبی برخوردار نبوده و دلیل بسیاری از ناامنی‌های این قسمت از کشور در قبل و بعد از انقلاب این مسائل بوده است و این امر ناشی از نبود تفکر آمایش سرزمین در نظام برنامه‌ریزی کشور است. سعید روئین‌تن (۱۳۹۴) در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خود با عنوان «برنامه‌ریزی آمایش سرزمین ناحیه غرب فارس با رویکرد پدافند غیرعامل» با روش توصیفی-تحلیلی به تحلیل آسیب‌پذیری به‌لحاظ شاخص‌های انسانی و طبیعی مرتبط با پدافند غیرعامل در این ناحیه می‌پردازد. پهنه‌های آسیب‌پذیر زیاد، نسبتاً زیاد، متوسط و کم تهدیدهای ناحیه اعم از زلزله، سیل، حرکت‌های دامنه‌ای و فرسایش بر روی نقشه مشخص می‌شود. درنهایت، تحلیل فضایی شاخص‌های انسانی نسبت به تهدیدهای طبیعی انجام شد. پهنه‌های آسیب‌پذیر زیاد، نسبتاً زیاد، متوسط و کم ناحیه غرب فارس به‌لحاظ پدافند غیرعامل ترسیم شد. علیرضا عندلیب (۱۳۸۰) در کتاب خود با عنوان «نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران» سعی کرده تا جایگاه و حساسیت مناطق مرزی را به‌لحاظ عملی و نظری در برنامه آمایش سرزمین تبیین نماید. البته در این کتاب برخلاف عنوان آن، که به‌صورت موردی در رابطه با جمهوری اسلامی ایران نگاشته شده است، به‌جز اشاره به نظریه‌های کلی و دیدگاه‌های مختلف در مورد آمایش سرزمین و آمایش مناطق مرزی، به‌صورت موردی به وضعیت مناطق مرزی ایران پرداخته نشده است.

فیروز توفیق (۱۳۸۴) در کتاب «آمایش سرزمین: تجربه جهانی و انطباق با وضع ایران» سعی کرده تا تجارب نظام‌های مختلف فدرال و بسیط متمرکز و غیرمتمرکز را در قالب کشورهای مورد اشاره بیان کند و از این رهیافت جایگاه ایران براساس نظام مدیریت سرزمینی آن را با نظام‌های دیگر مدیریت سرزمینی مقایسه نماید. محوریت این کتاب بر تحلیل برنامه‌های آمایش سرزمین در کشورهای مختلف براساس نوع نظام‌های مدیریت فضای سرزمینی است. داوود رضائی سکه‌روانی (۱۳۸۶) در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خود با عنوان «آمایش مناطق مرزی با تأکید بر ملاحظات دفاعی امنیتی (مطالعه موردی: استان بوشهر)» ضمن مدنظر قراردادن وضعیت موجود استان بوشهر در چارچوب ملاحظات دفاعی-امنیتی ناشی از آمایش سرزمین توزیع فضایی فعالیت‌ها و

جمعیت را مورد مطالعه قرار داده و باتوجه به یافته‌های پژوهش برای رسیدن به سازماندهی فضایی مطلوب‌تر در استان بوشهر به ارایه پیشنهاد در ۳مقوله برنامه‌های آمایشی، سیاسی- اقتصادی و دفاعی پرداخته است. رویکرد کلی این پژوهش آمایش و ساماندهی مجدد فعالیت‌ها و جمعیت به‌عنوان ۲عنصر اصلی فضای سرزمینی با هدف امنیت پایدار در استان موردنظر است. معاونت پژوهش و تولید علم دانشگاه عالی دفاع (۱۳۸۷) کتابی را با عنوان «آمایش ملی سرزمین و تأسیسات حیاتی» تدوین نموده است. در این کتاب سعی شده ملاحظات امنیتی و دفاعی در آمایش سرزمین مورد توجه قرارگیرد و توجه خاصی به مسئله قومیت، اقلیت و مفاهیم جغرافیای سیاسی داشته‌است. در این کتاب به شیوه استقرار فضایی تأسیسات حیاتی کشور در جغرافیای ملی توجه ویژه‌ای شده است و به‌نحوی این نوشته نوعی آمایش سرزمین با رویکرد پدافند غیرعامل را دنبال کرده است.

نیکول مونتریشه (۱۳۸۸) کتاب «درسنامه رشته آمایش سرزمین: آمایش سرزمین» را نگاشته است. این کتاب پژوهشی درباره آمایش محیط زندگی یا سرزمین برای توسعه همه‌جانبه اقتصادی و اجتماعی یک کشور است. از نظر مونتریشه نقش جامعه سیاسی و تفاوت کشورها در برنامه آمایش عنصر هدف این نوع برنامه‌ریزی است. مطالعه گروهی داما با مدیریت سردار باقری (۱۳۸۸) در طرحی با عنوان «منطقه‌بندی نظامی کشور ایران» به تدوین مناطق نظامی زمینی کشور ایران پرداخته است. سیدموسی پورموسوی (۱۳۸۸) در طرحی با عنوان «ملاحظات دفاعی-امنیتی در آمایش سرزمینی ایران» به منطقه‌بندی نظامی-دفاعی کشور پرداخته و اصول و راهبردهایی را به‌منظور آمایش سرزمین کشور ارایه داده است. مهدی ریاحی خرم (۱۳۹۰) کتابی با عنوان «ارزیابی محیط‌زیست و آمایش سرزمین» و با محوریت موضوع‌های ارزیابی محیط‌زیست و آمایش سرزمین نوشته است. وی محیط‌زیست را اساس کار آمایش سرزمین می‌داند. نگاه کلی وی به آمایش سرزمین برداشت محیط‌زیستی است و آمایش سرزمین را راهکاری برای حفظ و پایداری محیط‌زیست می‌داند. سیدحسن صدوق (۱۳۹۱) در کتاب «جغرافیا، اقتصاد فضا و آمایش سرزمین» روابط میان فضا و فعالیت‌های اقتصادی و مسائل آمایش سرزمین را تحلیل کرده است و فضا را عنصر محدودکننده حرکت، بستر فعالیت‌های بخش کشاورزی و فعالیت‌های صنعتی و خدماتی می‌داند و بر این اساس به تحلیل

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

مکان‌گزینی فعالیت‌های اقتصادی و مسائل آمایشی پرداخته است. وی فضا و به‌ویژه وجه اقتصادی آن را معیار آمایش سرزمین می‌داند.

خلیل کلانتری و غلامحسین عبدالله‌زاده (۱۳۹۱) نیز کتابی با عنوان «برنامه‌ریزی فضایی و آمایش سرزمین» نوشته‌اند که در آن به مسائل توسعه و برنامه‌ریزی فضایی و منطقه‌ای و اندیشه‌های توسعه منطقه‌ای و سازمان فضایی پرداخته‌اند. در این کتاب مقیاس منطقه‌ای و تحلیل فضایی را مناسب آمایش سرزمین می‌داند. این در حالی است که آمایش سرزمین به‌لحاظ واژه‌شناسی در زبان انگلیسی همان برنامه‌ریزی فضایی است. حسن کامران و دیگران (۱۳۹۲) در کتابی با عنوان «آمایش دفاعی سرزمین از منظر پدافند غیرعامل» بر لزوم توجه ویژه به مقوله امنیت دفاعی - نظامی و به‌کارگیری پدافند غیرعامل در آمایش سرزمین تأکید کرده‌اند. نویسندگان در این کتاب به دنبال تبیین آمایش دفاعی سرزمین به‌عنوان پدافند غیرعامل هستند که نوعی پیشگیری از مخاطرات طبیعی، انسانی و امنیتی - نظامی است. مصطفی رشیدی (۱۳۹۳) در رساله دکتری خود با عنوان «آسیب‌شناسی ژئوپلیتیکی برنامه‌ریزی در فضای سرزمینی ایران با رویکرد آمایش سرزمین و آرایه مدل راهبردی» به بررسی کدهای مثبت و منفی جغرافیای سیاسی در داخل و خارج از سرزمین ایران پرداخته و در ادامه به آسیب‌شناسی برنامه‌ریزی در فضای سرزمینی کشور می‌پردازد. در ادامه براساس این کدهای جغرافیای سیاسی و آسیب‌های توضیح داده شده در این رساله به آرایه الگوی راهبردی در راستای آمایش سرزمین کشور پرداخته شده است. بیانیه این رساله مبتنی بر لزوم بازاندیشی در چینش جمعیت و فعالیت کشور به‌وسیله خروج از کارویژه‌های سنتی و نزدیک‌شدن به کارویژه‌های جدید است که کمتر به منابع آب و خاک و سایر منابع تجدیدناپذیر نیاز دارند. وی در نهایت بر مناطق و قلمروهای جدید برای زیست پایدار در ایران تأکید می‌ورزد که ضمن ایجاد توسعه پایدار نوعی امنیت پایدار را برای مناطق بحرانی و حساس کنونی دربردارد.

پرسش‌های پژوهش

- ۱- نقاط قوت و ضعف ملاحظات سیاسی، امنیتی-دفاعی استان کدام‌اند؟
- ۲- فرصت‌ها و تهدیدهای ملاحظات سیاسی، امنیتی-دفاعی استان کدامند؟

۳- راهبردهای ملاحظات سیاسی امنیتی- دفاعی استان کدامند؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی می‌باشد و برای انجام آن از روش ترکیبی (روش‌های میدانی، کتابخانه‌ای و اسنادی) استفاده شده است که با توجه به اطلاعات به دست آمده وضعیت ملاحظات سیاسی امنیتی و دفاعی در استان مورد بررسی قرار گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل SWOT استفاده شده است. برای این منظور ابتدا محیط داخلی (نقاط قوت و ضعف) و محیط خارجی (فرصت‌های و تهدیدها) منطقه مورد مطالعه قرار گرفت و گویه‌ها و شاخص‌های استان در ۴ زمینه سیاسی- امنیتی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و طبیعی استخراج شد. سپس، برای تکمیل اطلاعات به دست آمده و تعیین اثرگذاری هر کدام از شاخص‌ها از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. به دلیل تخصصی بودن مسئله پرسشنامه‌ها به وسیله ۴۰ نفر از مسئولان سیاسی- امنیتی و منطقه‌ای استان تکمیل شده‌اند (در فن‌های^۱ تصمیم‌گیری و رتبه‌بندی و فن SWOT تعداد نمونه با توجه به نظر پژوهشگر و ماهیت موضوع و گستردگی تخصصان و کارشناسان حوزه مربوطه انتخاب می‌شود و روش‌هایی مانند کوکران و مورگان برای جمعیت‌های مشخص و تعداد زیاد استفاده می‌شود. همچنین، تعداد نمونه تا جایی در نظر گرفته می‌شود که پژوهشگر به اشباع نظری دست پیدا کند یعنی بیشتر از آن تعداد جواب همسان می‌دهد).

فن یا ماتریس SWOT، که گاهی TOWS نیز نامیده می‌شود، ابزاری برای شناخت تهدیدها و فرصت‌های موجود در محیط خارجی یک نظام^۲ و بازشناسی ضعف‌ها و قوت‌های داخلی آن به منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبرد برای هدایت و کنترل آن نظام است. این روش (SWOT) نتیجه مستقیم مدل دانشکده تجاری هاروارد است. در واقع، این روش بهترین راهبرد برای سازمان‌هاست (مرادی مسیحی، ۱۳۸۱: ۴۰).

برای ساختن ماتریس SWOT باید ۸ مرحله را طی کرد:

1- Tec nick.

2- System.

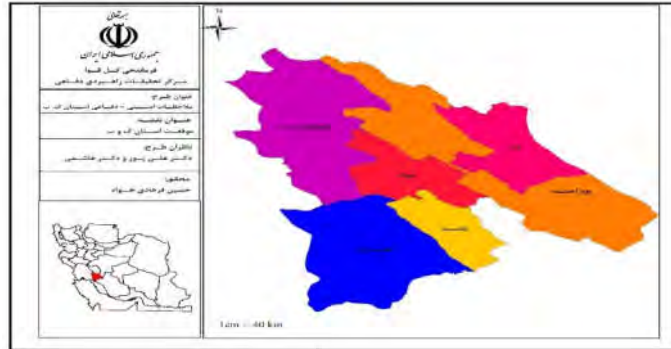

- پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)
- تهیه فهرستی از فرصت‌های عمده‌ای که در محیط خارجی سازمان وجود دارد؛
 - تهیه فهرستی از تهدیدهای عمده موجود در محیط خارج سازمان؛
 - تهیه فهرستی از نقاط قوت داخلی و عمده سازمان؛
 - تهیه فهرستی از نقاط ضعف داخلی سازمان؛
 - نقاط قوت داخلی و فرصت‌های خارجی را با هم مقایسه و نتیجه در خانه مربوطه در گروه استراتژی‌های SO قرار می‌گیرد؛
 - نقاط ضعف داخلی را با فرصت‌های موجود در خارج نت مقایسه و نتیجه در گروه استراتژی‌های WO قرار می‌گیرد؛
 - نقاط قوت داخلی را با تهدیدهای خارجی مقایسه و نتیجه در گروه استراتژی‌های ST قرار می‌گیرد؛
 - نقاط ضعف داخلی را با تهدیدهای خارجی مقایسه و نتیجه در گروه استراتژی‌های WT قرار می‌گیرد (فردآر، ۱۳۷۹: ۲۳).

قلمرو و محدوده پژوهش

استان کهگیلویه و بویراحمد با مساحت ۱۶۲۶۴ کیلومتر مربع در جنوب غربی ایران قرار دارد. این استان بین دو مدار ۲۹ درجه و ۵۲ دقیقه و ۳۱ درجه و ۲۶ دقیقه شمالی و نصف‌النهارهای ۴۹ درجه و ۵۵ دقیقه و ۵۱ درجه و ۵۳ دقیقه شرقی قرار گرفته است. از شمال به استان‌های اصفهان و چهارمحال و بختیاری، از شرق با فارس، از جنوب با فارس و بوشهر و از غرب با خوزستان همسایه است (پرتال استانداری استان^۳). استان کهگیلویه و بویراحمد براساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۱ دارای ۸ شهرستان، ۱۹ بخش، ۱۷ شهر، ۴۵ دهستان و ۱۶۷۴ آبادی دارای سکنه می‌باشد. جمعیت این استان طبق آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰ معادل ۶۵۸۶۳۹ نفر می‌باشد که با توجه به جمعیت ۷۵۱۴۹۶۶۹ نفری کشور در همان سال ۰٫۸۷٪ از جمعیت کشور و تقریباً ۰٫۹٪ از وسعت کشور را به خود اختصاص داده

است که نسبت جمعیت آن به کل کشور در سال ۱۳۹۰، ۰٫۸۷٪ بود (طرح آمایش استان، ۱۳۹۳).

نقشه (۱): موقعیت محدوده مورد مطالعه در کشور

یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (IFAS) مدل SWOT

تجزیه و تحلیل عوامل داخلی روشی برای سازماندهی عوامل داخلی و طبقه‌بندی آنها در دو مقوله نقاط قوت و ضعف به منظور ارزیابی روش مدیریت و واکنش نظام به این عوامل خاص با توجه به اهمیت مورد انتظار است (هانگرو ویلن، ۱۳۸۱: ۱۲۰).

جدول (۱): نتیجه تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (IFAS)

عوامل درونی (قوت)	عوامل داخلی (ضعف)
امتیاز وزنی	امتیاز وزنی
وزن	وزن
درجه	درجه
S1 وجود عرصه‌های مرتعی فراوان در سطح استان	W1 وجود مناطق صعب‌العبور در سطح استان
۰٫۰۱۵	۰٫۰۴۶
۲	۲
۰٫۰۰۱۵	۰٫۰۰۴۶
S2 وجود شرایط اقلیمی مناسب در سطح استان	W2 کمبود بارندگی در جنوب استان
۰٫۰۰۶	۰٫۰۶۷۹
۲	۲
۰٫۰۰۰۶	۰٫۰۰۶۷۹
S3 وجود رودخانه‌های فراوان در شمال استان	W3 نامناسب بودن مناطق استان برای کشت به دلیل شیب بالا
۰٫۰۰۱۵	۰٫۰۴۳
۲	۲
۰٫۰۰۰۱۵	۰٫۰۰۰۴۳

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

امتیاز وزنی	درجه	وزن	عوامل درونی (ضعف)	امتیاز وزنی	درجه	وزن	عوامل درونی (قدرت)
۰.۰۳۷	۲	۰.۰۱۴	w4. آب‌وهوای گرم در جنوب استان	۰.۰۲۱	۱	۰.۰۱۲	S4. وجود کوهستان‌های مرتفع برای نگهداری رطوبت و کمک به افزایش بارندگی در استان
۰.۰۰۱	۱	۰.۰۰۱	w5. وجود گسل در سطح استان	۰.۰۲۵	۲	۰.۰۰۳	S5. وجود دشت‌ها و زمین‌های هموار در قسمت جنوبی استان
۰.۰۰۱	۱	۰.۰۰۱	w6. سیل‌گیربودن برخی نقاط در سطح استان	۰.۰۷۷	۴	۰.۰۱۹	S6. وجود منابع فراوان زیرزمینی نظیر نفت و گاز
۰.۰۶۴	۴	۰.۰۱۶	w7. خشکسالی دوره‌ای در سطح استان	۰.۰۶۷	۴	۰.۰۱۷	S7. وجود گیاهان دارویی در سطح استان
۰.۰۲۷	۲	۰.۰۱۳	w8. کمبود منابع (به‌ویژه آب شیرین) در جنوب استان	۰.۰۰۱	۱	۰.۰۰۱	S8. توانایی کشت دیم در استان باتوجه به شرایط طبیعی استان
۰.۰۴۷	۲	۰.۰۱۶	w9. تخریب محیط‌زیست در سطح استان	۰.۰۴۶	۲	۰.۰۱۵	S9. بارش فراوان باران در استان در قسمت شمالی
۰.۰۴۵	۲	۰.۰۱۵	w10. کمبود پوشش گیاهی در جنوب استان	۰.۰۰۲	۴	۰.۰۰۱	S10. سهم بالای استان در تولید نفت و گاز
۰.۰۴۵	۲	۰.۰۱۵	w11. ضعف شدید زیرساخت‌های لازم برای توسعه صنعت	۰.۰۴۲	۲	۰.۰۱۴	S11. توانایی استان در جذب گردشگران
۰.۰۴۴	۲	۰.۰۱۵	w12. ضعف شدید شبکه ارتباطی استان	۰.۰۰۲	۴	۰.۰۱۷	S12. بالابودن جمعیت فعال و آماده‌به‌کار در سطح استان
۰.۰۶۸	۴	۰.۰۱۷	w13. توزیع نامناسب صنایع در سطح استان	۰.۰۲۷	۲	۰.۰۱۴	S13. مهیابودن شرایط در استان برای پرورش آبزیان
۰.۰۴۶	۲	۰.۰۱۵	w14. نبود حمایت از صنایع دستی در سطح استان	۰.۰۰۲	۲	۰.۰۰۲	S14. ظرفیت بالای استان در پرورش دام
۰.۰۳۸	۲	۰.۰۱۶	w15. پایین‌بودن سطح تولید استان به‌دلیل پایین‌بودن درآمد	۰.۰۰۲	۲	۰.۰۰۵	S15. وجود نیروی کاری ارزان در سطح استان

امتیاز وزنی	درجه	وزن	عوامل درونی (ضعف)	امتیاز وزنی	درجه	وزن	عوامل درونی (قوت)
۰.۰۴۶	۲	۰.۰۱۵	w16. غالب بودن شیوه تولید سنتی در بخش کشاورزی	۰.۰۴۸	۲	۰.۰۱۹	s16. بالابودن ظرفیت تولید صنایع دستی در سطح استان
۰.۰۴۶	۲	۰.۰۱۵	w17. فقدان واحدهای بزرگ و مادر صنعتی	۰.۰۴۴	۲	۰.۰۱۵	s17. بالابودن ظرفیت تولید مرکبات در سطح استان
۰.۰۶۸	۴	۰.۰۱۷	w18. کمبود زیرساخت‌های مناسب گردشگری	۰.۰۵۶	۴	۰.۰۱۵	s18. ظرفیت بالای بهره‌برداری از برخی مواد معدنی و مصالح ساختمانی نظیر سیمان در استان
۰.۰۶۵	۴	۰.۰۱۹	w19. نبود پیوند عملکردی بین فعالیت‌های مدرن صنعت نفت و گاز با سایر فعالیت‌ها	۰.۰۶۹	۴	۰.۰۱۹	s19. جوان بودن جمعیت در سطح استان
۰.۰۶۷	۴	۰.۰۱۷	w20. مهاجرت‌های شدید روستا به شهر در استان	۰.۰۲۸	۲	۰.۰۱۴	s20. وجود خرده‌فرهنگ‌های کمتر دست‌خورده در سطح استان
۰.۰۴۴	۴	۰.۰۱۶	w21. بالابودن نرخ طلاق در سطح استان	۰.۰۶۸	۴	۰.۰۱۷	s21. بالابودن تعداد افراد با تحصیلات بالا در سطح استان
۰.۰۷۱	۴	۰.۰۱۸	w22. بالابودن نرخ بیکاری در استان	۰.۰۶۰	۴	۰.۰۱۵	s22. بالابودن تعداد بقاع متبرکه در سطح استان
۰.۰۴۶	۲	۰.۰۱۵	w23. بالابودن میزان خودکشی در سطح استان	۰.۰۲۷	۲	۰.۰۱۴	s23. بالابودن حس همکاری و مشارکت در بین مردم استان
۰.۰۴۴	۲	۰.۰۱۵	w24. بالابودن میزان اعتیاد در سطح استان	۰.۰۶۷	۴	۰.۰۱۷	s24. وجود سرمایه اجتماعی بالا براساس همبستگی قومی
۰.۰۲۸	۲	۰.۰۱۴	w25. پایین بودن سطح سواد در استان نسبت به کل کشور	۰.۰۶۷	۴	۰.۰۱۷	s25. تسلط گویش لری در سطح استان
۰.۰۴۶	۲	۰.۰۱۵	w26. توزیع ناعادلانه و خدمات در سطح استان	۰.۰۲۵	۲	۰.۰۱۳	s26. وجود مذهب واحد در سطح استان (۱۰۰٪ شیعه)

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

امتیاز وزنی	درجه	وزن	عوامل درونی (ضعف)	امتیاز وزنی	درجه	وزن	عوامل درونی (قوت)
۰.۰۴۴	۲	۰.۰۱۵	w27. کمبود امکانات فرهنگی نظیر کتابخانه وسینما در سطح استان	۰.۰۶۶	۴	۰.۰۱۹	s27. بالابودن میزان مشارکت در انتخابات مجلس و خبرگان
۰.۰۲۵	۲	۰.۰۱۳	w28. وجود قومیت‌ها در سطح استان	۰.۰۷۰	۴	۰.۰۱۸	s28. فقدان سابقه ترور در سطح استان
۰.۰۴۲	۲	۰.۰۱۴	w29. وجود اغتشاش‌های موردی در سطح استان	۰.۰۴۲	۲	۰.۰۱۴	s29. فقدان اقلیت‌های دینی در سطح استان
۰.۰۷۱	۴	۰.۰۱۸	w30. بالابودن میزان دعوای قومی و قبیله‌ای	۰.۰۴۵	۲	۰.۰۱۵	s30. فقدان فعالیت گروه‌های اشرار و مخل امنیت در سطح استان
۰.۰۴۴	۲	۰.۰۱۵	w31. کوهستانی‌بودن استان و مشکل کنترل درگیری‌ها	۰.۰۶۷	۴	۰.۰۱۷	s31. فقدان گروه‌های سیاسی معاند انقلاب و اسلام در سطح استان
۰.۰۴۶	۲	۰.۰۱۵	w32. نبود ارتباط قوی بین مسئولان سیاسی استان و مردم	۰.۰۶۷	۴	۰.۰۱۷	s32. فقدان وجود گروه‌های قاچاق موادمخدر در سطح استان
۰.۰۲۴	۲	۰.۰۱۲	w33. ضعیف‌بودن بحث پدافند غیرعامل در سطح استان	۰.۰۴۹	۲	۰.۰۱۵	s33. مناسب‌بودن شرایط کوهستانی استان برای پدافند غیرعامل
۰.۰۲۶	۲	۰.۰۱۱	w34. پایین‌بودن میزان آزادی بیان در سطح استان				
۱.۴۵۸		۰.۴۹۷	مجموع امتیاز نقاطضعف	۱.۹۶۱		۰.۵۰۲	مجموع امتیاز نقاطقوت

باتوجه به جدول شماره (۱) مجموع امتیازهای عوامل داخلی ۱ و امتیاز وزنی آنها ۳,۰۸۸ می‌باشد. همچنین از دیدگاه پرسش‌شوندگان مهم‌ترین نقاطقوت استان شامل نبود سابقه ترور و اقدامات خرابکارانه تروریستی (۰,۰۷۶۶)، وجود منابع عظیم نفت و گاز (۰,۰۷۰۲)، وجود شرایط اقلیمی مناسب و متنوع در استان (۰,۰۶۷۸۹) و همچنین تعداد بالای افراد تحصیل‌کرده و جوان (۰,۰۶۷۸۹) می‌باشد. مهم‌ترین نقاطضعف استان نیز شامل بالابودن میزان بیکاری در استان (۰,۰۷۱۱)، وجود دعوای قومی-

قبیله‌ای (۰,۰۷۱۱)، کمبود زیرساخت‌های مناسب گردشگری (باتوجه به این که گردشگری استان می‌تواند یکی از مهم‌ترین عوامل در جهت پیشرفت استان باشد) (۰,۰۶۷۸۹)، توزیع نامناسب صنایع در استان و مهاجرت‌های شدید روستاییان به شهر می‌باشند.

تجزیه و تحلیل عوامل بیرونی (EFAS) مدل SWOT

جدول (۲): تجزیه و تحلیل عوامل بیرونی (EFAS) مدل SWOT

عوامل بیرونی (فرصت)	وزن	درجه	امتیاز وزنی	عوامل بیرونی (تهدید)	وزن	درجه	امتیاز وزنی
01. قرارگیری در رشته کوه زاگرس و متعاقب آن افزایش بارندگی در نتیجه صعود هوای مرطوب	۰,۰۱۸۸	۲	۰,۰۰۵۶۲	T1. قراردادن در مسیر گردوخاک‌های غرب کشور	۰,۰۱۹۰	۳	۰,۰۰۵۷
02. قرارگیری در مسیر هوای مرطوب مدیترانه	۰,۰۱۰۸	۲	۰,۰۰۵۴۹	T2. قراردادن در کمربند زلزله آلپ- هیمالیا	۰,۰۱۹۶	۲	۰,۰۰۳۲۲
03. نزدیک بودن به دریای خلیج فارس	۰,۰۱۹۵	۴	۰,۰۰۷۸	T3. تأثیر آب‌وهوای صحرای آفریقا بر استان	۰,۰۱۲۸	۱	۰,۰۰۱۲۸
04. قراردادن در مسیر توده هوای سودان	۰,۰۱۶۴	۲	۰,۰۰۳۲۸	T4. نزدیک بودن به دریا و تحت تأثیر قرارگرفتن جنوب استان از هوای شرجی دریا	۰,۰۱۱۴	۲	۰,۰۰۵۲۳
05. نبود کوه‌های آتشفشانی در استان و محدوده‌های اطراف نزدیک آن	۰,۰۱۵۵	۲	۰,۰۰۳۰۹	T5. قرارگیری استان در عرض جغرافیایی پایین	۰,۰۱۸۶	۳	۰,۰۰۵۵۹
06. قرارگیری بین استان‌های بزرگ و مهم کشور	۰,۰۱۵۷	۲	۰,۰۰۳۱۴	T6. قرارگیری توده هوای پرفشار جنب حاره‌ای بر روی استان در تابستان	۰,۰۱۶۸	۲	۰,۰۰۳۳۶
07. دور بودن از توفان‌های شن و ماسه شرق و مرکز کشور	۰,۰۱۳۳	۱	۰,۰۰۲۶۶	T7. پایین بودن ارزش تجاری درختان ناحیه زاگرس (بلوط)	۰,۰۱۴۸	۱	۰,۰۰۱۴۸
08. قراردادن در مسیر توده هوای اطلس	۰,۰۱۶۴	۲	۰,۰۰۳۲۸	T8. قرارگیری در منطقه خشک و نیمه-خشک جهان	۰,۰۱۱۰	۲	۰,۰۰۲۲۰

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

امتیاز وزنی	درجه	وزن	عوامل بیرونی (تهدید)	امتیاز وزنی	درجه	وزن	عوامل بیرونی (فرصت)
۰.۰۳۳۶	۲	۰.۰۱۶۸	T9. پایین بودن سهم استان در اقتصاد ملی	۰.۰۵۱۹	۲	۰.۰۱۷۳	09. قرارگیری در بین قطب‌های اقتصادی کشور
۰.۰۵۳۹	۲	۰.۰۱۸	T10. محدود بودن سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در استان	۰.۰۳۲۶	۲	۰.۰۱۶۸	010. قابلیت بالا در زمینه سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری در سطح استان
۰.۰۳۲۸	۲	۰.۰۱۶۴	T11. ضعف پیوند اقتصادی استان با سایر استان‌ها	۰.۰۷۸۲	۴	۰.۰۱۹۶	011. ظرفیت بالای استان در خصوص سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در زمینه نفت و گاز
۰.۰۱۴۱	۱	۰.۰۱۴۱	T12. نبود بازار فروش برخی محصولات در سطح استان و وجود محصولات مشابه در استان‌های مجاور	۰.۰۳۳۲	۲	۰.۰۱۶۶	012. نزدیکی به مجتمع‌های بزرگ پتروشیمی پارس جنوبی و عسلویه
۰.۰۰۳۳	۲	۰.۰۱۶۵	T13. محدود بودن سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	۰.۰۳۱۴	۲	۰.۰۱۵۷	013. نگاه ویژه دولت به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری استان
۰.۰۳۳۶	۲	۰.۰۱۶۸	T14. مقررات محدودکننده سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۰.۰۵۶۷	۲	۰.۰۱۸۹	014. قرارگیری در مسیرهای اصلی خوزستان، فارس و بوشهر
۰.۰۰۵۷	۲	۰.۰۱۶۰	T15. تأثیر روابط خارجی و تحریم‌های رسمی و غیررسمی بر اقتصاد استان	۰.۰۵۱۱	۲	۰.۰۱۷	015. بالا بودن میزان مشارکت در انتخابات
۰.۰۰۸۰۴	۴	۰.۰۲۰۱	T16. کمبود سرمایه‌گذاری خارجی در استان	۰.۰۲۱۷	۲	۰.۰۱۵۸	016. سابقه همزیستی دیرینه بین اقوام ایرانی
۰.۰۰۵۱۹	۲	۰.۰۱۷۳	T17. فقدان شبکه حمل‌ونقل ریلی در سطح استان	۰.۰۵۱۱	۲	۰.۰۱۷	017. قرارداشتن بین استان‌های لرنشین
۰.۰۰۵۱	۲	۰.۰۱۱	T18. تهاجم فرهنگی	۰.۰۰۵۱	۱	۰.۰۰۵۱	018. آگاهی‌سازی فرهنگ استان در سطح ملی از طریق رسانه ملی

امتیاز وزنی درجه وزن	عوامل بیرونی (تهدید)	امتیاز وزنی درجه وزن	عوامل بیرونی (فرصت)
۰.۰۵۲۳ ۳ ۰.۰۱۸۹	T19. گسترش استفاده از شبکه‌های مجازی (تأثیرات منفی)	۰.۰۷۶۷ ۴ ۰.۰۱۹۲	019. گسترش دیدگاه‌های برنامه‌ریزی از پایین
۰.۰۵۶۷ ۳ ۰.۰۱۷۳	T20. پایین آمدن سن اعتیاد در کشور	۰.۰۵۴۷ ۲ ۰.۰۱۸۲	020. نقش پررنگ استان در دفاع مقدس
۰.۰۵۱۵ ۱ ۰.۰۱۴۵	T21. بالابودن میزان مهاجرفرستی استان به استان‌های همجوار	۰.۰۵۶۷ ۲ ۰.۰۱۸۹	021. بالابودن میزان امنیت در سطح ملی
۰.۰۱۴۵ ۲ ۰.۰۱۶۹	T22. گسترش روند شهرنشینی در سطح کشور	۰.۰۵۴۷ ۳ ۰.۰۱۸۲	022. اعتماد بالای مردم به سران نظام و انقلاب
۰.۰۳۳۸ ۲ ۰.۰۱۶۴	T23. پایین بودن شاخص‌های توسعه انسانی استان به کل کشور	۰.۰۳۳۲ ۲ ۰.۰۱۶۱	023. بالابودن میزان مشارکت در انتخابات در سطح کشور
۰.۰۳۲۸ ۲ ۰.۰۱۸۹	T24. دسترسی نامتوازن استان‌های کشور به خدمات و امکانات	۰.۰۵۶۷ ۲ ۰.۰۱۸۸	024. قرارگیری کشور در منطقه ژئوپلیتیکی جهان
۰.۰۵۶۷ ۱ ۰.۰۱۴۸	T25. پایین بودن نسبت جنسی در مقایسه با کل کشور به دلیل مهاجرت مردان استان برای یافتن شغل	۰.۰۵۵۱ ۴ ۰.۰۱۸۴	025. داشتن حق انتخاب مسئولان کشوری
۰.۰۱۴۸ ۳ ۰.۰۱۸۱	T26. نزدیک بودن به مرزهای کشور و تهدیدهای نظامی آن	۰.۰۷۷۸ ۴ ۰.۰۱۹۴	026. استقلال سیاسی کشور
۰.۰۵۲۹ ۲ ۰.۰۱۸۹	T27. وجود قومیت‌های مختلف در سطح کشور	۰.۰۷۶۷ ۴ ۰.۰۱۹۲	027. بالابودن میزان امنیت در سطح کشور
۰.۰۵۶۷ ۲ ۰.۰۱۶۹	T28. تمرکز اداری-سیاسی در سطح کشور	۰.۰۳۳۶ ۲ ۰.۰۱۶۸	028. به رسمیت شناختن آزادی
۰.۰۳۳۸ ۲ ۰.۰۱۶۹	T29. وجود اقلیت‌های مذهبی در سطح کشور	۱.۴۱۱ ۰.۵۰۳۳	مجموع امتیاز نقاط قوت

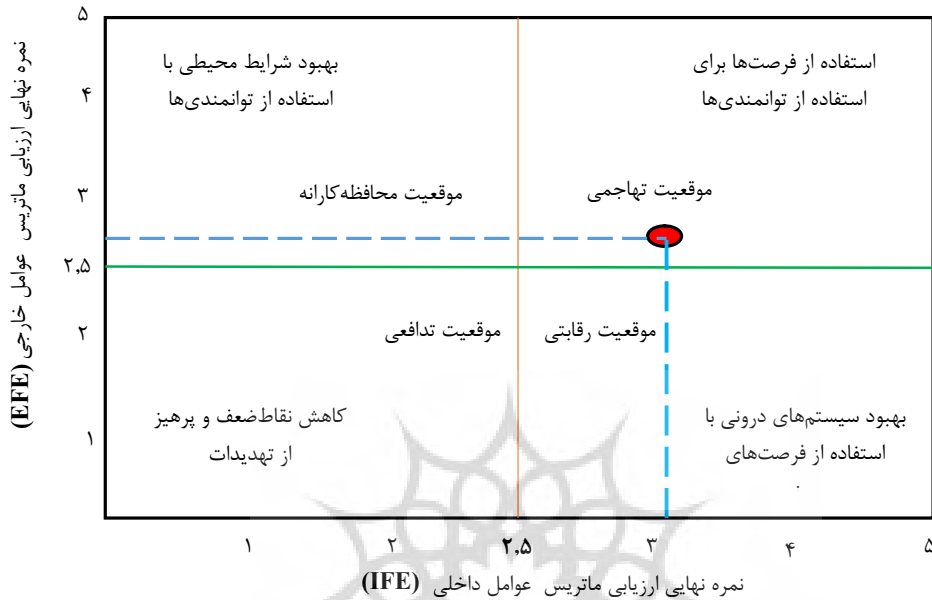
پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

امتیاز وزنی	درجه	وزن	عوامل (تهدید)	عوامل بیرونی (فرصت)	وزن	درجه	امتیاز وزنی
۱,۲۵۷				مجموع امتیاز نقاطضعف			۰,۴۹۶۴

در جدول شماره (۲) مجموع امتیازهای عوامل خارجی ۱ و امتیاز وزنی آنها ۲,۶۷ می‌باشد. همچنین از نظر پاسخ‌دهندگان ظرفیت بالای سرمایه‌گذاری در زمینه نفت و گاز، نزدیکی به خلیج فارس، استقلال سیاسی کشور و وجود امنیت در سطح کشور مهم‌ترین فرصت‌های موجود برای استان کهگیلویه و بویراحمد می‌باشند و مهم‌ترین تهدیدهای آن عبارت از قراردادن استان در مسیر گردوغبارهای غرب کشور، کمبود سرمایه‌گذاری خارجی در استان، تأثیر تحریم‌ها و روابط بین‌المللی بر وضعیت استان می‌باشند.

ماتریس داخلی خارجی (IE)

پس از شناسایی عوامل داخلی و خارجی، امتیازدهی و محاسبه ضریب نهایی آنها به تعیین راهبردهای مناسب برای توسعه شهرستان پرداخته شد. در چارچوب تعیین راهبردها مرحله ارزیابی دربرگیرنده اطلاعات به‌دست‌آمده از عوامل داخلی و خارجی است که فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی را با نقاط قوت و ضعف داخلی مقایسه می‌کند. به همین منظور عوامل داخلی و خارجی در ماتریس SWOT با یکدیگر مقایسه شدند تا راهبردهای امکان‌پذیر و مناسب تدوین شود. راهبردها در ۴ قسمت به‌عنوان راهبردهای تهاجمی (SO)، راهبردهای بازنگری (WO)، راهبردهای تنوع (ST) و راهبردهای تدافعی (WT) ارائه شدند. با توجه به ماتریس SWOT موقعیت ملاحظات استان در قسمت راهبردهای تهاجمی قرار می‌گیرد. به همین دلیل برای توسعه باید بر راهبردهای تهاجمی تمرکز کرد و مسئولان باید سعی کنند از نقاط قوت و فرصت نهایت استفاده را برده و به سمت این راهبردها گام بردارند.

شکل (۲): ماتریس داخلی خارجی (IE)

تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی (SFAS)

این مدل با استفاده از جدول‌های خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی و ترکیب آنها مهم‌ترین عوامل استراتژیک آن سیستم را خلاصه می‌کند. در جدول خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک، برنامه‌ریزی که تصمیم‌های استراتژیک را اتخاذ می‌کند، راهکارهایی وجود دارد تا این نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها را به تعدادی عوامل محدود کند. این کار با بررسی دوباره وزن‌های هر یک از عوامل موجود در جدول‌های تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی انجام می‌شود. سنگین‌ترین عوامل موجود در این دو جدول از حیث وزن باید به جدول تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک منتقل شوند (هانگر و ویلن، ۱۳۸۱: ۱۲۷). نتیجه تجزیه و تحلیل راهبردی ملاحظات استان در جدول شماره (۳) آورده شده است.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

جدول (۳): نتیجه تجزیه و تحلیل راهبردی (SFAS)

عنوان راهبرد	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی	برنامه ریزی		
				کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
S1. وجود منابع عظیم نفت و گاز	۰,۰۱۷۵	۴	۰,۰۷۰۱	*	*	*
S2. نبود سابقه ترور و اقدامات خرابکارانه تروریستی	۰,۰۱۹۲	۴	۰,۰۷۶۶	*	*	*
S3. وجود شرایط اقلیمی مناسب و متنوع در استان	۰,۰۱۶۹۹	۴	۰,۰۶۷۹۶	*	*	*
S4. تعداد بالای افراد تحصیل کرده و جوان	۰,۰۱۶۹۷	۴	۰,۰۶۷۸	*	*	*
W1. بالابودن میزان بیکاری در استان	۰,۰۱۷۷	۴	۰,۰۷۱۱۲	*	*	*
W2. وجود دعوای قومی- قبیله‌ای	۰,۰۱۷۷	۴	۰,۰۷۱۱	*	*	*
W3. کمبود زیرساخت‌های مناسب گردشگری	۰,۰۱۶۹	۴	۰,۰۶۷۸	*	*	*
O1. ظرفیت بالای سرمایه- گذاری در زمینه نفت و گاز	۰,۰۱۹۶	۴	۰,۰۷۸۳	*	*	*
O2. نزدیکی به خلیج فارس	۰,۰۱۹۵	۴	۰,۰۷۸	*	*	*
O3. استقلال سیاسی کشور	۰,۰۱۹۴	۴	۰,۰۷۷۸	*	*	*
O4. وجود امنیت در سطح کشور	۰,۰۱۹۲	۴	۰,۰۷۶۷	*	*	*
T1. کمبود سرمایه‌گذاری خارجی در استان	۰,۰۲۰۱	۴	۰,۰۸۰۴	*	*	*
T2. قراردادن استان در مسیر گردوغبارهای غرب کشور	۰,۰۱۹۰	۳	۰,۰۵۷	*	*	*
T3. تأثیر تحریم‌ها و روابط بین‌المللی بر وضعیت استان	۰,۰۱۹۰	۳	۰,۰۵۷	*	*	*

در ادامه با تداخل هریک از عوامل بر یکدیگر به تدوین راهبردهای مختلف رقابتی / تهاجمی (SO)، تنوع (ST)، بازنگری (WO) و بالأخره راهبردهای تدافعی (WT) پرداخته می‌شود.

راهبرد تهاجمی (SO)

- حفظ عرصه‌های مرتعی استان هم در جهت تقویت جذب گردشگر به استان و هم تقویت دامداری استان و حفظ محیط‌زیست استان؛
- استفاده بهینه از موقعیت حمل و نقلی استان با توجه به موقعیت استان در بین استان‌های بوشهر، اصفهان، فارس و خوزستان؛
- بهره‌گیری از توانایی بالقوه استان در زمینه گردشگری؛
- بهره‌گیری از توانایی استان در تولید صنایع دستی در استان.

راهبردهای بازنگری (WO)

- برنامه‌ریزی در جهت کاهش مهاجرت‌های روستا شهری در استان؛
- تلاش در جهت تغییر شیوه کشاورزی از الگوی سنتی به الگوی مدرن؛
- مدیریت منابع آب در سطح استان؛
- تقویت مراکز فرهنگی (نظیر مساجد، کتابخانه و...) و ایجاد اشتغال به منظور کاهش آسیب‌های اجتماعی نظیر اعتیاد.

راهبردهای تنوع (ST)

- استفاده بهینه از منابع نفت و گاز به منظور کاهش محرومیت استان؛
- بهره‌گیری از نیروی جوان و تحصیل کرده استان به منظور محرومیت‌زدایی از استان؛
- کشت محصولات با جنبه تجاری در سطح استان؛
- برنامه‌ریزی در کاهش میزان اعتیاد و آمار طلاق از طریق کاهش بیکاری و افزایش مراکز فرهنگی (کتابخانه، مساجد و...)
- تلاش در جهت تغییر شیوه کشاورزی از الگوی سنتی به الگوی مدرن؛

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

- تقویت خرده‌فرهنگ‌ها در سطح استان و همچنین تقویت بنیه مذهبی در سطح استان به منظور مقابله با تهاجم فرهنگی.

راهبردهای تدافعی (WT)

- تلاش برای عادلانه‌سازی توزیع امکانات بین استان‌های کشور (به منظور کاهش محرومیت استان)؛
- بهره‌گیری از ظرفیت کشت دیم استان به دلیل دسترسی نداشتن بیشتر مناطق استان به منابع آبی برای کشاورزی آبی؛
- تقویت ارتباط بین مسئولان استانی و مردم؛
- فراهم کردن زمینه سرمایه‌گذاری خارجی در استان؛
- استفاده از محصولات مناسب با شیب تند (استفاده از محصولات باغی به جای محصولات زراعی)؛
- برنامه‌ریزی برای جلوگیری از تخریب محیط‌زیست استان.

نتیجه‌گیری

از مهم‌ترین ارکان پیشرفت و ترقی جوامع و همچنین برنامه‌های پیشرفت در هر منطقه‌ای آگاهی از شرایط کنونی آن منطقه می‌باشد تا بتوان با آگاهی از این شرایط به برنامه‌ریزی دقیق نایل آمد. در این میان نقش آگاهی از ملاحظات سیاسی-امنیتی-دفاعی در برنامه‌ریزی‌ها به‌ویژه برنامه‌های کلان نظیر آمایش سرزمین بسیار واضح می‌باشد. این مهم در این پژوهش در قالب ۴ بعد اجتماعی-فرهنگی، سیاسی-امنیتی، اقتصادی و طبیعی مورد بررسی قرار گرفت و در قالب مدل SWOT از مسئولان سیاسی امنیتی استان و کارشناسان مربوط نظرخواهی شد. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل مدل SWOT استان کهگیلویه و بویراحمد از آب‌وهوای مناسب، دارای طبیعت بکر و متنوع، وجود منابع زیرزمینی غنی، ظرفیت بالای استان در رشد و تولید گیاهان دارویی، ظرفیت بالای استان در جذب گردشگر، وجود امنیت، وجود نیروی‌های جوان و تحصیل‌کرده، نزدیک بودن به دریا، قرارگیری بین قطب‌های مهم اقتصادی کشور،

مشارکت بالا در انتخابات و... از نظر مسئولان و کارشناسان به عنوان مهم ترین توانایی ها و فرصت های استان و از طرف دیگر تعداد بالای افراد، گسترش فقر، اعتیاد و حتی خودکشی، تخریب محیط زیست، تأثیر گردوغبارهای غرب بر استان، کمبود سرمایه گذاری ها در بخش های مختلف استان اعم از گردشگری و صنعت، ضعف شبکه ارتباطی استان، مهاجرت های روستا - شهری، کمبود اراضی مناسب کشاورزی و... مهم ترین ضعف ها و تهدیدهای استان شناخته شده اند. در بین راهبردهای چهارگانه نتایج نشان داده که برای توسعه استان باید مسئولان مربوطه راهبردهای رقابتی (تهاجمی) را سرلوحه برنامه های خود قرار دهند. با توجه به نتایج پژوهش به منظور بهبود وضعیت کنونی استان پیشنهادهای زیر ارائه می شود:

- تلاش برای اشتغال نیروهای جوانان و تحصیل کرده (کاهش بیکاری و کاهش آسیب های اجتماعی)؛
- برنامه ریزی به منظور کاهش مسائل اجتماعی نظیر خودکشی، اعتیاد، طلاق و... در استان؛
- جلوگیری و کاهش روند مهاجرت روستاییان به شهرها و خالی شدن روستاها از طریق افزایش خدمات در بخش روستایی و کاهش اختلاف بین شهرها و روستاهای استان؛
- مدیریت منابع آب استان (به ویژه آب شیرین در مناطق گرمسیری استان به خصوص کهگیلویه، لنده، لیکک، دوگنبدان)؛
- برنامه ریزی برای جذب سرمایه گذاری در بخش های صنعت، کشاورزی و گردشگری در استان؛
- تقویت ارتباط بین مسئولان استانی و مردم؛
- بهبود شبکه ارتباطی استان؛
- ایجاد و بهبود کمپ های گردشگری در مناطق گردشگری نظیر سی سخت، برم - الوان و چشمه بلقیس چرام و مراکز زیارتی نظیر امامزاده بی بی حکیمه، امامزاده میرسالار و امامزاده سید محمود (ع)؛

- پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)
- تقویت مسیر ارتباطی دهدشت به یاسوج (افزایش باندهای مسیر) و همچنین مسیرهای ارتباطی بین شهرهای کوچک و روستاهای اطراف (به‌ویژه در بخش‌های محروم استان نظیر بخش دیشموک)؛
 - تسریع در فرایند ساخت و بهره‌برداری از مسیر در حال ساخت اهواز- اصفهان که از استان می‌گذرد و همچنین تسریع در دوبانده کردن مسیر بوشهر- شیراز و بوشهر- تهران و سایر مسیرهای مهم که از استان می‌گذرد؛
 - افزایش تبلیغات به‌منظور شناخت بیشتر مراکز گردشگری استان (نظیر امامزاده‌ها، آبشار کمردوغ، آبشار یاسوج و...)
 - ایجاد مراکز فروش و برگزاری نمایشگاه‌های صنایع دستی استان در سطح کشور.

منابع

- آسایش، حسین (۱۳۷۵)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، دانشگاه پیام‌نور.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۳)، مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیتی، مقاله مطالعات امنیت ملی پس از جنگ سرد، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۵)، کالبدشکافی تهدید، تهران: دانشگاه امام حسین (ع)، مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی.
- آمایش سرزمین استان زنجان (۱۳۸۹)، بخش نخست (تحلیل ساختار و وضعیت موجود)، فصل چهارم (ملاحظات ایمنی، دفاعی - امنیتی)، دفتر برنامه و بودجه استانداری استان.
- پورموسی، سیدموسی (۱۳۸۶)، ملاحظات امنیتی و دفاعی در آمایش سرزمین، فصلنامه راهبرد دفاعی، شماره ۱۵.
- توفیق، فیروز (۱۳۸۴)، آمایش سرزمین تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- رزقانی، هادی؛ اعظمی، هادی (۱۳۹۰)، تحلیل ملاحظات نظامی-امنیتی در آمایش و مکان‌گزینی مراکز و استقرارگاه‌های نظامی با تأکید بر استان خراسان رضوی، مدرسه علوم انسانی- برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره ۱۵، شماره ۲.
- رضائی سکه‌روائی، داوود (۱۳۹۴)، آمایش مناطق مرزی با تأکید بر ملاحظات امنیتی دفاعی (استان بوشهر)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران.
- رفعتی، حمیدرضا؛ ملکی، عباس (۱۳۹۲)، برآورد تهدیدات سیاسی با رویکرد پدافند غیرعامل، همایش سراسری و پدافند غیرعامل در علوم مهندسی با تأکید بر استتار، اختفاء و فریب، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- سیفی‌لاله، امجد (۱۳۹۴)، آمایش سرزمین در استان کردستان با رویکرد دفاعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران.
- عباس‌زاده، هادی؛ کرمی، کامران (۱۳۹۰)، سرمایه اجتماعی و امنیت ملی پایدار، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵۱، صص ۳۱-۵۸.
- عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰)، نظریه پایه آمایش مناطق مرزی، تهران: دوره عالی جنگ.

- پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)
- فرد آر. دیوید (۱۳۸۰)، مدیریت استراتژیک، ترجمه علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- کامران، حسن؛ حسنی‌امینی، حسن؛ شهریاری، مهدی (۱۳۹۲)، آمایش دفاعی سرزمین (از منظر پدافند غیرعامل)، تهران: نشر معاصر.
- گلکار، کورش (۱۳۸۴)، مناسب‌سازی تکنیک تحلیلی سوات (SOWT) برای کاربرد در طراحی شهری، مجله صفا، شماره ۴۱، سال پازدهم، پاییز و زمستان.
- مجموعه مقالات دومین کنگره انجمن ژئوپلتیک ایران (۱۳۸۴)، تهران: انجمن ژئوپلتیک ایران.
- مدیری، مهدی؛ کرمی، مهرداد؛ انصاری‌زاده، سلمان؛ حیدری، طهمورث (۱۳۹۱)، شاخص‌های امنیت‌ساز پدافند غیرعامل در آمایش سرزمین، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال پازدهم، شماره ۴۱، صص ۳۱-۵۸.
- مرکز ملی آمایش سرزمین (۱۳۸۳)، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، معاونت امور اقتصادی و هماهنگی برنامه و بودجه، راهنمای انجام مطالعات برنامه آمایش استان (ویرایش دوم).
- مومنی، مصطفی (۱۳۸۱)، جایگاه دفاع نظامی و غیرنظامی در آمایش سرزمین، مجموعه مقالات همایشی آمایش و دفاع سرزمینی دانشگاه امام حسین (ع).
- میوند، خسرو (۱۳۸۵)، امنیت ملی تابع امنیت انسانی به نقل از سایت www.Mashal.org
- نصیری، حسین (۱۳۸۴)، امنیت ملی پایدار، اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۲۱۶، صص ۲۴-۸۹.
- هانگر، جی دیوید؛ توماس ال، ویلن (۱۳۸۱)، مبانی مدیریت استراتژیک، ترجمه سیدمحمد اعرابی و داود ایزدی، تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- یزدانی، عنایت‌اله؛ صادقی، زهرا (۱۳۸۹)، امنیت اجتماعی و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران (در قالب تهدیدات فرهنگی - اجتماعی)، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال چهارم، شماره ۳۹ و ۴۰، صص ۴۸-۶۴.
- <http://www.dastour.ir/brows/?lid=207824>